

ב. מי שמת והניח בן קטן לאמו — יורשי האב אומרים יהא גדל אצלנו ואמו אומרת יהא בני גדל אצלי — מניחים אותו אצל אמו ואין מניחים אותו אצל הראוי ליורשו. וכן הדין בבת, ואפילו גדולה — מקומה אצל אמה. כן דייקו מלשון משנתנו.

יש אומרים, דוקא באלמנה, אבל גרושה שאביה קיים — תהא הבת אצל אביה. והרמ"ה כתב בשם הגאונים שגם בגרושה תהא הבת אצל אמה. (מובא ברא"ש).

ובבן — דעת הרמב"ם (אישות כא, יז) שעד בן שש יהא עם אמו. ולאחר מכן יכול האב לומר איני זן עד שיבוא אצלי. יש מפרשים בדעתו שאם אין התנגדות מצד הבן, הרשות ביד האב להפרישו מן האם (עפ"י מבי"ט ח"א קסה; חלקת מחוקק פב סק"ט ועוד. וכן יש לנקוט להלכה למעשה — שו"ת שבט הלוי ח"ה רח). ויש אומרים שהרשות ביד האם להשאירו אצלה, אלא שבאופן זה האב פטור ממזונות (שו"ת מהריב"ל ח"א יב; ר"מ אלשיך — לח).
ודעת הראב"ד שאפילו פחות מבן שש, ביד האב להשאירו עמו, כדי לחנכו לתורה ולמצוות.

דין הכותב לכהן שאני חייב לך חמש סלעים — בבכורות נא.
ערב היוצא לאחר חיתום שטרות — בב"ב קעה-קעו.

דף קג

קצא. המשכיר ריחיים לחברו על מנת שיטחון לו חיטיו בשכרו, והעשיר המשכיר וקנה ריחיים לעצמו, האם יכול לומר לשוכר תן לי מעתה מעות בשכרי?

הסיקו כדברי רב עזירא שהדין עם השוכר, ויכול לומר לו למשכיר, טחון ומכור משלך, ואני אטחון למזונותיך בריחים שאצלי. ודוקא כאשר אין השוכר מוצא לטחון בשכר כל שעה ונמצא מופסד אם לא יטחון למשכיר, אבל אם יש לו די לטחון, כגון זו כופים על מדת סדום שהרי הלה נהנה וזה אינו חסר בדבר, הלכך חייב ליתן לו דמים, אעפ"י שפסק עמו טחינה.

א. אם גם המשכיר אינו מוצא די לטחון ולמכור — מבוואר בתוס' שאעפ"י שאינו יכול לכפות את השוכר ליתן לו מעות, מפני שגם השוכר מפסיד, יכול להפסיק ההסכם באמצע מפני הפסדו. והרא"ש חולק וסובר שאי אפשר לבטל השכירות אלא יפסיד המשכיר ולא השוכר.
ב. מי שנתחייב לזון את חברו, הרשות ביד חברו לומר תן לי דמי מזונות. (ר"ן, וכן הביא מהירושלמי. וע' גם במאירי ריטב"א ונמו"י ובשו"ת מהרי"ק קיב. ונראה שאם יש למתחייב הפסד מכך — אינו חייב, וכמבואר בראשונים בדין משכיר ושוכר).

קצב. א. האם רשאית האלמנה להשאיר בבית בעלה, או שמא יכולים היורשים לומר לה לכי לבית אביך?
ב. אלמנה החפצה לדור בבית אביה, ותיזון מהיורשים בהיותה שם — האם יכולים הם לומר אם את אצלנו יש לך מזונות ואם אין את אצלנו אין לך?

ג. יתומים שמכרו מדור אלמנה — האם מכירתם מכירה?

ד. מדור אלמנה שנפל — מה דינו? והאם רשאית לשפצו?

א. אלמנה שאמרה אין ברצוני לזון מבית בעלי — אין היורשים יכולים לומר לה לכי לבית אביך ואנו זנים אותך אלא זנים אותה ונותנים לה מדור לפי כבודה. ומשתמשת בו כדרך שמשמשת בחיי בעלה (ואין יכולים להחליף המדור וליתן לה גרוע ממנו או שמא אף לשכמותו. עפ"י תוס' נד.). וכן בעבדים ובשפחות בכרים וכסתות ובכלי כסף ובכלי זהב כדרך שהיא רגילה בחיי בעלה. שכן קבל עליו בתנאי כתובה, 'את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מגר ארמלותיך'.
היה המדור צר, לא קיבל עליו להוציא את בניו ולהושיבה. 'בביתי' — ולא בביקתי.

הרמב"ם השמיט הלכה זו.

[מזונות יש לה גם כאשר אין לו בית, ודלא כמר בר רב אשי שאמר אפילו מזונות אין לה. (לעיל נד)].

ב. יכולים היורשים לומר לה, אם את אצלנו יש לך מזונות, ואם לאו — אין לך. ופירשו בגמרא שגם בהיותה בבית אביה חייבים היורשים ליתן לה מזונות (כגון פת ומלבושים, שאין הפרש בסכום הוצאתם אם דרה עמהם אם לאו. ראשונים), אלא שפטורים מליתן לה לפי מה שמתמעטת ברכת הבית ביציאתה (כגון נר לאחד נר למאה, וכן דמי גיבול וכד').

היתה טוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים — זנים אותה והיא בבית אביה.

ג. יתומים שמכרו מדור אלמנה — לא עשו ולא כלום, שכבר נשתעבד לה אביהם מחיים ליתן לה מדורו.

ד. מדור אלמנה שנפל — אין היורשים חייבים לבנותו. ואפילו היא אומרת הניחוני ואבננו משלי — אין שומעים לה. ונסתפקו האם רשאית לשפצו לחזק בדקו.

ופסקו הר"ף והרמב"ם (אישות יח, ב) שאינה רשאית לשפצו ולא לטוחו אלא תשב בו כמו שהוא או תצא. ומרש"י [דלא כתוס']. ערש"א [משמע שהשאלה בדיעבד כשכבר שיפצה. ועלה ב'תיקו].

קצג. א. מי שממלא מקום אבותיו ביראה ולא בחכמה, האם עומד תחת אביו בתפקידו?

ב. אלו סימנים מנו חכמים שהם יפים או רעים למת?

ג. אלו סדרי נשיאות מסר רבי לרבן גמליאל בנו?

א. מבואר בגמרא שרבן גמליאל בן רבי, אעפ"י שלא מילא מקומו בחכמה כשמעון אחיו, הואיל וביראת חטא ממלא מקום אבותיו היה, לכך נתמנה לנשיא תחת אביו.

מדברי הרמב"ם במקום אחד (מלכים א, ז) משמע שממלא מקום אביו בחכמה גרידא אין מועיל [אף שיש בו יראת שמים קצת, שאל"כ הלא אין ממנים אותו לשום מינוי], אבל ביראה לבד — מועיל. ובמקום אחר (כלי המקדש ד) מבואר שבאחד מהם די. ויש מי שכתב לחלק בין כהונה גדולה, שבוה די שימלא מקום אבותיו בדבר אחד, ובין מלכות, שאין די במילוי בדבר אחד. (עפ"י אבני נזר אה"ע שמח).

ב. סימנים יפים למת; —

מת מתוך השחוק; פניו למעלה; פניו כלפי העם; פניו צהובים ואדומים; מת בערב שבת; במוצאי יום הכפורים; מת מחולי מעיים [מפני שרובם של צדיקים מיתתם בחולי מעיים].

יש אומרים שגם מת בליל שבת סימן יפה לו. (ע' עיון יעקב. ובמק"א לא כתב כן, כפי שהעיר ב'מגדים חדשים' — שבת ל.).

סימנים רעים למת; —

מת מתוך הבכי [מפני יראת מיתה (מהרש"א), ואין בכלל זה כשבוכה על תורה ומצוות, כדרך שבכה רבי]; פניו למטה; פניו כלפי הכותל; פניו ירוקים; מת במוצאי שבת; בערב יום הכפורים. יש מי שכתב, דוקא סמוך לכניסת יום הכפורים סימן רע לו, ולא בבוקר.

ג. אמר לו: בני, נהוג נשיאותך ברמים. זרוק מרה בתלמידים. ופירשו, דוקא בפרהסיא יטיל עליהם אימה להודיע נשיאותו, אבל בצנעה מכבד כל אחד כדרך שהיה נוהג יהושפט מלך יהודה, כשהיה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו 'רבי רבי מרי מרי'.